

DROOMPROJECT HOLWERD aan ZEE

VAN VERPAUPERD KRIMPDORP TOT BRUISEND HAVENSTADJE

De dijk doorsteken, zodat Holwerd weer aan zee komt te liggen. Al jaren lijkt het dé oplossing voor de leegstand, de verpaupering, de werkloosheid en krimp in het dorp. Een droom die alles goed zou maken. Theo Broersma, Marco Verbeek, Hessel Hiddema en Jan Zijlstra, ook wel "De Mannen van Holwerd", lieten het niet bij dromen, maar namen het voortouw. Holwerd aan Zee is geen utopie meer, maar een concreet project. Ruim de helft van de benodigde 63 miljoen is inmiddels binnen. 'We hebben er vertrouwen in dat het gaat lukken.'

TEKST MARLOES DE MOOR FOTOGRAFIE TJEERD VISSER

Een v-formatie gakkende ganzen scheert boven de dijk van Holwerd. Die zet koers naar Ameland. Langzaam verwaaien de uitzinnige kreten. Stil, strak in het groen, blijft de dijk achter. In de verte, ergens tussen het riet, een bedeesd vogelgerucht. Aan de horizon de donkere contouren van Ameland. Landinwaarts tekent zich de grote spits van de kerktoren van Holwerd af.

Bedrijvigheid bij de veerhaven

Nu en dan het suizen van een auto op de asfaltweg naar de veerhaven. In dit weidse, zwijgzame landschap weerklinkt dat geluid zo sterk dat het lijkt of een vliegtuig opstijgt. Naarmate de vertrektijd van de veerboot dichterbij komt, nemen de auto's in aantal toe. Bij de veerhaven, vanaf de dijk gezien een slordig, wit samenraapsel, is bedrijvigheid. Auto's en bedrijfswagens wachten in rijen. Bekapte fietsen staan op de standaard. Mensen scharrelen daar rusteloos tussendoor, in de weer met tickets, kartonnen bekertjes koffie, een kind op hun nek. Rolkoffers ratelen over de stenen. Kraanschip Neptunus steekt traag zijn arm in de waterbodem, graait overtollig zand en slib naar boven. Een meeuw ziet vanaf een lantaarnpaal roerloos toe op het schouwspel. 'Is dat nou Ameland?' vraagt een vrouw bij café-restaurant Land- en Zeezicht bij de veerhaven. Ze wijst naar de overkant. 'Da's toch geen uur varen?' 'De boot neemt een bocht. Maar het fijne weet ik er ook niet van,' antwoordt haar reisgenoot. 'Daar komt hij!' roept de vrouw opgewonden als de veerboot de aanlegsteiger nadert. 'Wacht maar even, want dat loopt elkaar maar te verdringen,' adviseert de man kalm. Hij komt hier vaker, ook als hij niet naar Ameland hoeft. 'Ik heb het een beetje gevolgd en de boot is elke keer vol. Zelfs in de winter.'

Wat zou het mooi zijn als Holwerd weer aan zee lag

Meest gepasseerde dorp

Maar Holwerd? Daar zijn de meeste mensen nooit geweest. 'Het meest gepasseerde dorp van Nederland' wordt het wel eens gekscherend genoemd. Ongeveer 1,3 miljoen mensen per jaar reizen langs het dorp, maar stoppen doen ze zelden. Waarom ook? Ze willen naar Ameland, dat in de verte lonkt en knipoogt als de duisternis intreedt.

Veel reden om neer te strijken hebben de passanten ook niet. Ze treffen een uitgestorven dorp, waar je voetstappen weerkaatsen in de verlaten straatjes. Waar de vensterbanken van leegstaande panden liefdevol zijn ingericht met wintertafereeltjes, maar niet kunnen verhullen dat er geen echte winkel is. Waar de twee horecagelegenheden De Gouden Klok en Het Amelander Veerhuis de deur overdag, bij gebrek aan klandizie, maar dicht houden. Waar stapels planken en tegels wachten op een bestemming, waar panden soms zo verwaarloosd zijn dat de ramen scheef in de afgebladderde sponningen hangen en ze onbewoonbaar lijken. Waar bewoners vanachter het raam hun nek rekken als midden in de winter wél een keer een vreemdeling het erop waagt de straten te doorkruisen.

Bruisend havenstadje aan zee

En dat is zonde, want Holwerd heeft de bezoeker met een eeuwenoude, schilderachtige dorpskern best wat te bieden. Niet voor niets is het een beschermd dorpsgezicht. Maar wat meer levendigheid en vertier kan het goed gebruiken.

Wat zou het mooi zijn als Holwerd weer aan zee lag, net als 2000 jaar geleden. Ook in de 8ste eeuw zorgde het water immers voor veel aanloop, handel en reuring. Holwerders mijmeren er al jaren over: de dijk doorprikkelen en weer aan zee liggen. Stel dat het dorp een jachthaven met een aanlegsteiger had, een boulevard met restaurants, cafés, winkels, recreatiewoningen. Dat het zou kunnen wedijveren met populairdere jongens als Harlingen of Makkum.

Achter de doorgestoken dijk ligt het dorp net zo veilig als voorheen. Door een sluis en een spuiwerk stroomt de zee via een toegangseul naar een getijdemeer met >

vogeleilanden, waar je kunt wandelen, fietsen, een huisje huren, vogels kijken. De boeren kunnen zilte aardappelen verbouwen. En de natuur zal tot wasdom komen op de geleidelijke overgang tussen zoet en zout water. Dankzij de getijden spoelen krabbetjes en schelpen aan. Vissen en wadvogels zullen zich er thuis voelen. Net als de toeristen, die van de natuur houden. Ze huren huisjes of hotelkamers, eten een hapje, waardoor de lokale economie weer floreert.

In de strijd tegen economische krimp, de werkloosheid, de leegstand én de achteruitgang van de natuur keerden deze ideeën over Holwerd aan Zee regelmatig terug. Maar zoals de schrijver Willem Elsschot het zo mooi verwoordde: *'Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren.'* De hersenspinsels bleven dan ook op de plank liggen. Kijkend naar hoe schuchter en teruggetrokken Holwerd er in de kille winter bij ligt, klinkt dat gefantaseerde bruisende havenstadje haast als een utopie.

De Mannen van Holwerd

Totdat in april 2013 tijdens een vergadering van Dorpsbelang Holwerd toch de eerste, echte stap in die richting werd gezet. Jan Zijlstra, Marco Verbeek, eigenaar van de lokale Coop, Theo Broersma, inspecteur bij de Voedsel- en Warenautoriteit en aardappelboer Hessel Hiddema stroopten de mouwen op om het plan concreter te maken. Dankzij hun inspanningen staan zij inmiddels bekend als 'De Mannen van Holwerd'.

'Er waren al langer ideeën, maar ze ook waarmaken en er energie in steken is wat anders,' zegt Marco Verbeek in het tl-verlichte projectbureau aan de pikdonkere Fiskwei in Holwerd. Daar komen de mannen eens per maand bijeen voor overleg. Marco had, net als zijn dorpsgenoten, aanvankelijk ook niet het gevoel dat het ooit écht zou lukken. 'Totdat je merkt dat er vanuit veel partijen behoefte aan is. Dit plan komt niet alleen vanuit ons. Ook vertegenwoordigers van onder meer de gemeente, de

'We hebben er vertrouwen in dat het gaat lukken'

provincie, het waterschap en de Vogelbescherming werken mee.'

De Mannen van Holwerd zijn de voortrekkers vanuit het dorp. De vier steken al hun vrije tijd in het waarmaken van hun droom, onder meer door veel te lobbyen om het project financieel rond te krijgen. Er is 63 miljoen nodig om de eerste fase te realiseren: het doorsteken van de pier, een geul daarlangs trekken en een getijdemeer tegen het dorp aanleggen. Het plan kreeg vorm toen grote partijen met geld over de brug kwamen. De stichting Holwerd aan Zee, waarin de inwoners van Holwerd zich verenigd hebben, ontving 10 miljoen van de provincie Fryslân, 5 miljoen van de gemeente Noardeast-Fryslân en 15 miljoen van het Droomfonds Postcode Loterij. De Postcode Loterij deed in februari 2019 deze schenking aan de Vogelbescherming, die een van de partners is van het project.

'We wachten nog op een toezegging van het rijk van 10 miljoen. Er staat een aanvraag voor 15 miljoen uit bij het Waddenfonds. En uit particuliere investeringen moet nog 3 miljoen komen. We hebben er vertrouwen in dat dat gaat lukken,' vertelt projectleider Jan Zijlstra.

Leegstand en werkloosheid

Het vergt veel daadkracht, doorzettingsvermogen en geduld om je door de stapels papierwerk, ambtelijke taal, lange vergaderingen, lastige gesprekken en financiële obstakels heen te worstelen, maar de vier mannen deden het. Een gedrevenheid die voortkomt uit één gemeenschappelijk doel: de toekomst van hun dorp te waarborgen. 'Iedereen ziet dat het niet goed gaat. Het moet leefbaarder worden. Voor de jeugd is het hier niet spannend. Huizen zijn onverkoopbaar geworden. Mensen vertrekken naar elders om te werken. Bedrijven vestigen zich in Heerenveen, terwijl er vroeger veel nijverheid en industrie in Holwerd was,' vertelt Theo Broersma. Hessel knikt: 'Elke ochtend gingen 25 fietsers naar de rand van het dorp om te werken. Die mensen zitten nu thuis. We hadden ooit 2200 inwoners, nu zijn het er 1600. Er waren 40 boerderijen, daar zijn er hooguit twee van over. Ook de winkels zijn uit het dorp verdwenen. In de jaren 60 en 70 was het hier veel levendiger.' >

Holwerd (weer) aan zee

2000 jaar geleden lag Holwerd aan de monding van de Middelzee, een zeearm die diep het Friese landschap in ging. De mensen woonden er op kleinere woonterpen en enkele grotere handelsterpen. Ze voorzagen in hun onderhoud door tarwe en vlas te verbouwen en schapen te houden.

Rond de 8ste eeuw ontstond een echt dorp. Doordat Holwerd aan zee lag, werden producten per schip verhandeld. Die bedrijvigheid trok nieuwe mensen naar het dorp. De losse terpen werden verbonden met dijkes en Holwerd bloeide op. Steeds meer ambachtslieden trokken naar het dorp. Anderen werkten in het transport en de visserij. Rond het jaar 1100 werd het gebied rondom het dorp ingepolderd. Maar toen de Ooster- en Westerpolder volstroonden, sloeg in 1570 het noodlot toe: 3000 Friezen kwamen om het leven bij de Allerheiligenvloed. Tien jaar later werd een nieuwe hoge zeedijk gebouwd en was Holwerd beter beschermd tegen de zee.

'Er zitten zoveel voordelen aan het plan'

Getuige de tientallen bordjes van de Waddentour, die zijn geplaatst bij bijzondere panden in het dorp, was er jaren geleden inderdaad meer te beleven. Op die bordjes is te lezen wat er vroeger was gehuisvest (een textielwinkel, slagerij, landbouwbedrijf, cichoreihandel, postkantoor, discotheek, bakkerij, smederij, wagenmakerij) en wat er nu zit (veelal een woonhuis, dat sterk in waarde is gedaald).

Holwerd maakt sinds 2016 deel uit van deze Waddentour, een toeristische route langs vier dorpen met beschermd dorpsgezicht: Ee, Paesens-Moddergat, Holwerd en Metslawier. De wandeling is bedoeld om meer bekendheid aan de dorpen te geven. Het is een van de pogingen om Holwerd wat meer op de kaart te zetten en recreanten te verleiden tot een bezoekje.

Dat opdringerige verkopers het dorp in ieder geval niet mijden, blijkt uit een bordje dat een van de bewoners naast de deur hing: *'Nee dank u, geen geleur aan mijn deur! Ik wil niks kopen en wil nergens lid van worden,*

geef al aan goede doelen en geloven doe ik, al m'n ramen zeem ik zelf wel en mijn schoorsteen doet 't niet, dus blijf van mijn bel af. Probeer het maar bij de burenen!!!' Een ander lost het eenvoudiger op door een tuinkabouter met opgestoken middelvinger in de betegelde voortuin te plaatsen.

Weidsheid en rust

Als alles financieel rondkomt, zal de uitvoering van de eerste fase van het project in 2022 beginnen en kruipt Holwerd in 2024 uit zijn schulp. Het nu zo stille dorp wordt dan geconfronteerd met grotere bezoekersaantallen. Hoe zal dat zijn voor de bewoner met het 'Nee dank u'-bord bij de deur?

Bewoners die hechten aan hun rust, hoeven volgens de vier initiatiefnemers niet bang te zijn voor hordes Chinese toeristen of baldadige tieners die langs hun huizen paraderen. 'We hebben geen massatoerisme voor ogen en richten ons op mensen die houden van de natuur, de weidsheid en rust. De gezelligheid concentreert zich uitsluitend in de oude dorpskern. In de woonwijken zullen toeristen niet gaan rondlopen,' legt Hessel uit. De tweede fase moet in 2026 klaar voor gebruik zijn. Het gaat daarbij om een bevaarbare verbinding met Dokkum. 'Die doorsteek is aantrekkelijk voor de pleziervaart. Die kan dan via de Holwerd Feart naar de Friese Meren varen,' zegt Theo. Het plan is ook om vanuit de jachthaven een kleine boot, met plek voor zo'n 50 passagiers, van Holwerd naar Ameland te laten varen. 'Met dat dagtoerisme zal Ameland ook blij zijn. We kunnen elkaar

op deze manier versterken. Aan de Duitse kust gebeurt dat al veel langer. De eilanden werken nauw samen met de havenplaatsjes, die veel bezoekers trekken.'

Op een paar tegenstanders na, staan vrijwel alle bewoners van Holwerd positief tegenover het plan. 'Ook de tegenstanders zien steeds meer in dat ze er baat bij hebben. Er zitten zoveel voordelen aan het plan. Al is het alleen al omdat hun huis weer in waarde zal stijgen,' zegt Marco.

Nieuw elan

Aan zee ligt Holwerd voorlopig nog niet, maar de aanzet tot nieuw elan lijkt begonnen. 'De afgelopen tijd zijn bijvoorbeeld al veel meer activiteiten in het dorp ontplooid. Er is een fietsverhuur gekomen. Het aantal accommodaties is toegenomen,' vertelt Theo. Hessel bevestigt dat: 'De recreatiehuisjes zitten elke zomer vol, dus de animo is er.'

Ook kunstenaars weten het dorp te vinden. De twee metalen dames op de dijk, gemaakt door kunstenaar Jan

Ketelaar, trekken veel bekijks en worden veelvuldig gefotografeerd. Onderaan de dijk maakte kunstenaar Linette Raven de installatie 'De Mannen van Holwerd.' Ze deed dat in opdracht van stichting Sense of Place, die waddenkunst ontwikkelt. Met het kunstwerk eert ze de vier initiatiefnemers van het project Holwerd aan Zee. De van aardappelkisten gemaakte installatie stelt een sluis met stromend water voor. Binnenin de poort sta je oog in oog met vier levensgrote portretten van de mannen. Het kunstwerk maakt deel uit van een nieuwe wandelroute die het dorp verbindt met de kwelders.

Het zijn de eerste schreden naar een levendiger Holwerd aan Zee. Nog een paar jaar, en ze zullen komen, de toeristen die het dorp zo lang links lieten liggen. Ze zullen wat drinken in de haven, slenteren door het dorp, een ansichtkaart kopen en een foto maken van de Doopsgezinde Kerk, die het altijd al wist, met zijn in steen gehouwen tekst op de gevel: *"Komt herwaarts tot mij allen die vermoeid en belast zijt,.. en gij zult ruste vinden voor uwe zielen."* ❶

